

Drs. S. Aukema

DE FINANCIËLE POSITIE VAN WEIDEBEDRIJVEN MET EEN LIGBOXENSTAL
EN VAN WEIDEBEDRIJVEN MET EEN GRUPSTAL

MEDEDELINGEN No. 144

L 27
144 B

Landbouw-Economisch Instituut - Conradkade 175 - Den Haag
Tel. 61.41.61

Overdruk uit: Bedrijfsontwikkeling, 7e jaargang No. 5
Mei 1976

Inleiding

Het begrip "financiële positie" heeft in dit artikel betrekking op de vermogenspositie en op de inkomenspositie van ondernemers op grote weidebedrijven in de boekjaren 1973/74 en 1974/75.

De door het LEI volgens steekproef gekozen bedrijven zijn representatief voor circa 13000 bedrijven in 1973/74 en 16000 bedrijven in 1974/75. Hiervan hadden 5500 resp. 8800 bedrijven een ligboxenstal.

De gegevens zijn ontleend aan de administraties van 136 (in 1973/74) resp. 168 bedrijven (in 1974/75). Deze bedrijven waren groter dan 150 sbe 1). Hiervan hadden 57 resp. 92 bedrijven een ligboxenstal.

De bedrijven met een ligboxenstal (in 't vervolg L-bedrijven genoemd) waren in oppervlakte grond gemeten iets kleiner dan de bedrijven met een grupstal (in 't vervolg G-bedrijven genoemd). Wel hadden de L-bedrijven gemiddeld iets meer grond in eigendom. Voorts blijkt uit de algemene gegevens van de tabellen 1 en 3 dat op de L-bedrijven gemiddeld 56 en op de G-bedrijven 50 melkkoeien aanwezig waren.

Vermogenspositie

In tabel 1 is zowel van de L-bedrijven als van de G-bedrijven de gemiddelde balans per 1 mei 1975 samengevat. Het blijkt dat het totale vermogen (= balanstotaal) op de L-bedrijven meer dan f 600.000,- en op de G-bedrijven bijna f 500.000,- bedroeg. Bijna 90% hiervan was geïnvesteerd in kapitaalgoederen, waarvan grond, gebouwen en de veestapel de belangrijkste zijn. Uit de tabel is af te leiden dat de grond gemiddeld op f 13.500,- per ha is gewaardeerd. De waarde van de gebouwen was op de L-bedrijven ruim tweemaal zo hoog als die op de G-bedrijven hetgeen, gezien de veelal nieuwe ligboxenstallen, uiteraard geen verrassing is.

Het aandeel van het eigen vermogen was aanzienlijk. Op de L-bedrijven was gemiddeld 72% en op de G-bedrijven 81% uit eigen middelen gefinancierd.

Van het vreemd vermogen op lange termijn had ruim twee derde (op L-bedrijven) respectievelijk ruim de helft (op G-bedrijven) betrekking op leningen van de bank. Van de overige financiers waren de familieleden de belangrijkste.

1) sbe = standaardbedrijfseenheden; dit zijn verhoudingsgetallen - gebaseerd op de hoogte van de factorkosten per ha of per dier bij een doelmatige bedrijfsvoering - waarmee de produktie-omvang van het bedrijf kan worden gemeten. Ter oriëntatie:
1 ha grasland = 1,0 sbe; 1 melkkoe = 2,5 sbe; 1 kalf = 0,7 sbe.

Een gemiddeld eigen vermogen van f 456.900,- of wel 72% van het balanstotaal op L-bedrijven (zie tabel 1) wil natuurlijk niet zeggen dat alle bedrijven in deze gunstige situatie verkeerden. Uit tabel 2 blijkt bijvoorbeeld dat 9% van de ondernemers op L-bedrijven minder dan f 200.000,- eigen vermogen hadden. Op de G-bedrijven was dit 16%. Anderzijds had 34% van de L-bedrijven en 27% van de G-bedrijven meer dan f 500.000,- eigen vermogen.

Financiering met meer dan de helft vreemd vermogen kwam slechts voor op 11% van de L-bedrijven en op 5% van de G-bedrijven.

De conclusie kan dan ook zijn dat zowel op de grote L-bedrijven als op de grote G-bedrijven de vermogenspositie in het algemeen gunstig was.

Met de vraag hoe hoog het rendement op het vermogen is komen we op het terrein van de inkomensvorming.

Inkomenspositie

Om verwarring te voorkomen zijn in tabel 3 de inkomensbegrippen duidelijk onderscheiden en kan de lezer zelf de inkomensopbouw nagaan. Het gaat vooral om de begrippen arbeidsopbrengst van de ondernemer, ondernemersinkomen, gezinsinkomen en besteedbaar inkomen voor gezin en bedrijf.

De arbeidsopbrengst van de ondernemer omvat het netto-bedrijfsresultaat en het loon dat voor de arbeid van de ondernemer als kosten is berekend. Het netto-bedrijfsresultaat is het verschil tussen alle opbrengsten en alle kosten, dus inclusief de niet-uitbetaalde arbeidskosten van de ondernemer zelf, die berekend zijn op basis van de CAO-regelingen (f 9,93 per uur in 1973/74 en f 11,87 per uur in 1974/75).

Uit tabel 3 is af te leiden dat de ondernemers op de L-bedrijven bijna 3100 uren en die op de G-bedrijven ruim 3200 uren per jaar op het bedrijf hebben gewerkt.

Ten aanzien van het bedrijfsresultaat kan worden opgemerkt dat het boekjaar 1974/75 veel ongunstiger is geweest dan het voorgaande jaar. Een verlies van f 18.400,- op L-bedrijven en van f 19.800,- op G-bedrijven in 1974/75 geeft duidelijk aan hoe moeilijk de inkomenssituatie in dat jaar is geweest.

Het ondernemersinkomen bestaat uit de arbeidsopbrengst van de ondernemer vermeerderd met incidentele opbrengsten en met het verschil tussen berekende en betaalde rente- en pachtkosten. In het ondernemersinkomen is dus zowel de beloning van de arbeid van de ondernemer als die van zijn eigen vermogen begrepen.

Uit tabel 3 blijkt dat het ondernemersinkomen in beide jaren op de L-bedrijven hoger was dan op de G-bedrijven. Wel dient te worden opgemerkt (en dit geldt ook voor de andere inkomensbegrippen) dat de spreiding rondom het gemiddelde ondernemersinkomen

groot was. Uit tabel 4 blijkt dat in het ongunstige jaar 1974/75 op 10% van de L-bedrijven en op 4% van de G-bedrijven geen positief ondernemersinkomen werd verkregen. Op deze bedrijven hebben de arbeid van de ondernemer en het geïnvesteerde eigen vermogen derhalve geen beloning ontvangen. Hier komt ook de kwetsbaarheid van de L-bedrijven naar voren in geval van een ongunstig bedrijfsresultaat. Op deze bedrijven zijn de rente- en afschrijvingskosten in het algemeen hoger dan op de G-bedrijven. Ook zijn de leningen gemiddeld groter (zoals uit tabel 1 blijkt) waardoor niet alleen de rentekosten, maar ook de rente-uitgaven op de L-bedrijven hoger zijn - en dus zwaarder op het ondernemersinkomen drukken - dan op G-bedrijven.

In 1973/74 werd op ruim de helft van de L-bedrijven een ondernemersinkomen van meer dan f 40.000,- behaald; in 1974/75 slechts op ruim één derde. Van de G-bedrijven was het percentage met maximaal f 40.000,- ondernemersinkomen nog iets lager.

Uit het voorgaande blijkt dat de beloning van de produktiefactoren arbeid en kapitaal op de meeste bedrijven laag was indien wij er van uitgaan dat de factor arbeid een volledige vergoeding op basis van de CAO-regelingen moet ontvangen en het resterende ondernemersinkomen dan de beloning is van het geïnvesteerde bedrijfsvermogen. Dit betekent dat in 1974/75 er voor de beloning van het eigen vermogen niets overbleef (zie tabel 3: op L-bedrijven was het berekend loon van de ondernemer f 36.600,- en het ondernemersinkomen f 32.900,- en op G-bedrijven resp. f 38.500,- en f 30.500,-).

Maar ook bij een minimale beloning van de factor arbeid met b.v. f 20.000,- zou er slechts ruim f 10.000,- overblijven als beloning voor het geïnvesteerde vermogen. Dit is slechts 2½% van de ongeveer f 400.000,- eigen vermogen dat de ondernemers gemiddeld in hun bedrijven hebben geïnvesteerd (zie tabel 1).

Een ondernemersinkomen van ruim f 30.000,- (dat in 1974/75 werd bereikt) betekent dus in feite zowel een minimale beloning van de eigen arbeid als een minimale beloning van het eigen vermogen. Het is immers mogelijk om een kapitaal van 4 ton zodanig te beleggen dat hieruit alleen al een rente-inkomen van f 30.000,- wordt behaald.

Niet onvermeld mag echter blijven dat ter compensatie van het lage rendement, vaak vermogenswinsten worden gemaakt die ten goede komen aan het eigen vermogen.

Het gezinsinkomen uit het bedrijf bestaat uit het ondernemersinkomen en het berekende loon van meewerkende gezinsleden. Dit zijn namelijk ook kosten die niet of slechts gedeeltelijk worden betaald en deze kosten betekenen voor het gezin dus inkomen.

Uit tabel 3 blijkt dat op de L-bedrijven de boerin minder uren heeft meegewerkt dan op de G-bedrijven. In 1973/74 gold dit ook voor de overige gezinsleden.

Worden bij het gezinsinkomen dat uit het bedrijf is verkregen

nog de inkomsten geteld die betrekking hebben op ontvangsten van buiten het bedrijf (zoals rente van spaarbanksaldi en ontvangen kinderbijslag) dan is dit het totale gezinsinkomen, dat in 1974/75 op de L-bedrijven f 8.000,- en op de G-bedrijven f 9.000,- lager was dan in 1973/74. De verschillen tussen L-bedrijven en G-bedrijven waren gemiddeld klein, maar uit tabel 4 blijkt dat de spreiding in beide groepen - vooral in 1974/75 - nog al uiteenliep. In laatstgenoemd jaar waren er relatief meer L-bedrijven met inkomens beneden f 20.000,- en boven f 60.000,- dan G-bedrijven.

Onder besteedbaar inkomen voor gezin en bedrijf verstaan we het bedrag dat overblijft als van het gezinsinkomen de betaalde belastingen 1) en premies voor de volksverzekeringen alsmede uitbetaald loon aan gezinsleden zijn afgetrokken. Dit inkomen voor gezin en bedrijf is bestemd voor:

- consumptieve uitgaven;
- uitgaven (investeringen) voor het bedrijf;
- oudedagsvoorziening.

Het is dus noodzakelijk dat een belangrijk deel van dit inkomen - dat niet mag worden aangeduid als "verteerbaar" inkomen - wordt bespaard. Uit tabel 3 blijkt dat de gezinsbestedingen ongeveer f 27.000,- hebben bedragen en dat de rest van het besteedbaar inkomen is gespaard. Op de L-bedrijven was de besparing gemiddeld 48% (in 1973/74) en 40% (in 1974/75) en op de G-bedrijven 45% (in 1973/74) resp. 24% (in 1974/75).

Het valt op dat, ondanks hogere inkomens op de L-bedrijven, de betaalde belastingen op deze bedrijven ongeveer f 4.000,- lager zijn dan op de G-bedrijven. Hierin komt duidelijk de invloed van de fiscale tegemoetkomingen tot uiting, zoals investeringsaftrek en vervroegde afschrijvingen, waardoor het fiscaal belastbaar inkomen kan worden verlaagd.

Financieringsoverzicht

Uit tabel 5 blijkt waaruit in de jaren 1973/74 en 1974/75 de financieringsmiddelen bestonden, hoe deze middelen werden aangewend en in welke mate de liquiditeitspositie in deze jaren is veranderd.

1) De betaalde belastingen hebben zowel betrekking op voorlopige aanslagen van de betreffende jaren als op de definitieve aanslagen van voorgaande jaren. Alleen wat aan belasting en premies is betaald is in tabel 3 opgenomen.

TABELLEN

Tabel 1. Balansen per 1 mei 1975 van grote weidebedrijven ingedeeld naar 8800 bedrijven met een ligboxenstal en 7100 bedrijven met een grupstal (gem. per bedrijf in glds.)

	Bedrijven met een ligboxenstal	Bedrijven met een grupstal
Oppervlakte grond (kadastraal)	27,5 ha	32,0 ha
Opp. grond in eigendom (kadastraal)	14,5 ha	12,4 ha
Aantal melkkoeien	56	50
<hr/>		
KAPITAAL	%	%
1. Grond in eigendom	197700 (31)	167300 (34)
2. Gebouwen in eigendom	150600 (24)	74300 (15)
3. Dode inventaris	51600 (8)	42500 (9)
4. Veestapel	153200 (24)	132500 (27)
5. Veldinv./voorr./vooruitbet.kosten	9800 (2)	10300 (2)
6. Totale kapitaalgoederen	562900 (89)	426900 (87)
7. Totale liquiditeiten	40100 (6)	41900 (8)
8. Totale vorderingen op lange termijn	10800 (2)	9400 (2)
9. Overige bezittingen (w.o. auto)	19700 (3)	13000 (3)
10. BALANSTOTAAL	633500 (100)	491200 (100)
<hr/>		
VERMOGEN		
11. Vreemd vermogen op lange termijn	155700 (25)	73900 (15)
12. Vreemd vermogen op korte termijn	20900 (3)	20300 (4)
13. Eigen vermogen	456900 (72)	397000 (81)
14. BALANSTOTAAL	633500 (100)	491200 (100)

Tabel 2. Spreiding rondom het gemiddelde eigen vermogen

Klassenindelingen	Bedrijven met een ligboxenstal	Bedrijven met een grupstal
Eigen vermogen (= regel 13 uit tabel 1)		
minder dan 100000 gulden	2%	5%
100000 tot 200000 "	7%	11%
200000 tot 300000 "	10%	20%
300000 tot 400000 "	29%	23%
400000 tot 500000 "	18%	14%
500000 gulden en meer	34%	27%
<hr/>		
Eigen vermogen in % van balanstotaal		
minder dan 50 procent	11%	5%
50 tot 60 "	15%	5%
60 tot 70 "	13%	13%
70 tot 80 "	32%	22%
80 tot 90 "	16%	20%
90 tot 100 "	13%	35%

Tabel 3. Inkomensvorming en inkomensbesteding op grote weidebedrijven (meer dan 150 sbe) ingedeeld naar bedrijven met een ligboxenstal en bedrijven met een grupstal (gem. per bedrijf in gulden)

	Bedrijven met een ligboxenstal		Bedrijven met een grupstal	
	1973/74	1974/75	1973/74	1974/75
Oppervlakte cultuurgrond	29,2 ha	26,3 ha	29,2 ha	29,7 ha
Aantal melkkoeien	56	56	50	50
Aantal sbe	208	211	192	198
1. Netto-bedrijfsresultaat (op pachtbasis)	3500	-18400	-5600	-19800
2. Berekend loon ondernemer	30300	36600	32000	38500
3. Arbeidsopbrengst v.d. ondernemer	33800	18200	26400	18700
4. Saldo rente en nettopacht 1)	11000	12100	10500	10600
5. Incidentele bedr. opbrengsten	2100	2600 2)	1900	1200
6. Ondernemersinkomen	46900	32900	38800	30500
7. Berekend arbeidsloon van boerin	4300	5200	5500	6800
8. Berekend loon van overige gezinsleden	8600	12700	13500	12100
9. Gezinsinkomen uit het bedrijf	59800	50800	57800	49400
10. Inkomen buiten het bedrijf	4900	5900	5400	4800
11. Totaal gezinsinkomen	64700	56700	63200	54200
12. Betaalde inkomsten- en vermogensbelasting	6100	6900	10200	10500
13. Betaalde premies volksverzekeringen	3300	4000	3800	4200
14. Betaald loon aan gezinsleden	1300	1200	2100	2500
15. Besteedbaar inkomen voor gezin en bedrijf	54000	44600	47100	37000
16. Gezinsbestedingen	28100	26600	26100	28000
17. Besparingen	25900	18000	21000	9000
18. Spaarquote 3)	48%	40%	45%	24%

- 1) Berekenende rente over pachtersinvesteringen, vee, dode inventaris en omlopend bedrijfsvermogen minus betaalde rente op alle leningen. Nettopacht is de berekende pacht over grond en gebouwen in eigendom minus afschrijving op gebouwen en overige eigenaarslasten.
- 2) Waarvan f 560 ontvangen rentesubsidie. Dit is een gemiddelde van alle bedrijven. Slechts één op de acht ondernemers heeft in 1974/75 rentesubsidie ontvangen. Op de bedrijven met rentesubsidies zijn deze gemiddeld dus f 4480.
- 3) Besparingen in procenten van het besteedbaar inkomen voor gezin en bedrijf.

Tabel 4. Spreiding rondom enkele gemiddelden uit tabel 3

Klassenindelingen	Bedrijven met een ligboxenstal		Bedrijven met een grupstal	
	1973/74	1974/75	1973/74	1974/75
Arbeidsopbrengst v.d. ondernemer (zie regel 3 van tabel 3)				
. negatief	4%	25%	12%	17%
. 0 tot 20000 gulden	17%	35%	23%	35%
. 20000 tot 40000 gulden	52%	26%	39%	31%
. 40000 gulden en meer	27%	14%	26%	17%
Ondernemersinkomen (zie regel 6 van tabel 3)				
. negatief	2%	10%	5%	4%
. 0 tot 20000 gulden	8%	22%	13%	24%
. 20000 tot 40000 gulden	37%	32%	36%	40%
. 40000 gulden en meer	53%	36%	46%	32%
Totaal gezinsinkomen (zie regel 11 van tabel 3)				
. minder dan 20000 gulden	-	10%	5%	1%
. 20000 tot 40000 gulden	17%	20%	12%	20%
. 40000 tot 60000 gulden	34%	30%	41%	49%
. 60000 gulden en meer	49%	40%	42%	30%
Besteedbaar inkomen voor gezin en bedrijf (zie regel 15 van tabel 3)				
. minder dan 20000 gulden	1%	15%	6%	11%
. 20000 tot 40000 gulden	27%	29%	36%	45%
. 40000 tot 60000 gulden	41%	36%	34%	36%
. 60000 gulden en meer	31%	20%	24%	8%
Besparingen (zie regel 17 van tabel 3)				
. negatief	4%	27%	13%	30%
. 0 tot 20000 gulden	36%	36%	42%	44%
. 20000 tot 40000 gulden	42%	22%	30%	22%
. 40000 gulden en meer	18%	15%	15%	4%

Tabel 5. Financieringsoverzicht van grote weidebedrijven ingedeeld naar bedrijven met een ligboxenstal en bedrijven met een grupstal (gemiddeld per bedrijf in glds.)

	Bedrijven met een ligboxenstal				Bedrijven met een grupstal			
	1973/74		1974/75		1973/74		1974/75	
FINANCIERINGSMIDDELEN		%		%		%		%
Eigen middelen								
- besparingen	25900	37	18000	30	21000	39	9000	36
- afschrijvingen	13000	19	15600	26	9500	18	9100	36
- schenkingen en erfenissen	11600	16	2800	5	2100	4	3200	13
- ov. vermogensmutaties	-	-	1500	3	400	1	1200	5
Totale eigen middelen	50500	72	37900	64	33000	62	22500	90
Toeneming vreemd vermogen (op lange termijn)	19900	28	21300	36	20400	38	2400	10
Totale financieringsmiddelen	70400	100	59200	100	53400	100	24900	100
<hr/>								
AANWENDING								
Bruto bedr. investeringen in								
- grond	13300	19	1200	2	3000	6	2600	11
- gebouwen	22200	31	29000	49	19800	37	6800	27
- dode inventaris	9200	13	14200	24	13300	25	9300	37
- veestapel	18300	26	12700	22	13600	25	4400	18
- veldinventaris e.d.	1300	2	- 300	-1	1000	2	1500	6
Totale bruto bedrijfsinvesteringen	64300	91	56800	96	50700	95	24600	99
Overige investeringen en beleggingen	1100	2	1600	3	4600	8	2900	11
Totale aanwending	65400	93	58400	99	55300	103	27500	110
<hr/>								
VERANDERING LIQUIDITEITSPOSITIE								
Toeneming spaarbanksaldi	3100		1700		1200		- 200	
Toeneming ov. liquide middelen	2800		2200		2100		900	
Totale toeneming liq. middelen (a)	5900		3900		3300		700	
Toeneming schulden op korte termijn (b)	900		3100		5200		3300	
Toeneming liquiditeitsaldo (a - b)	5000	7	800	1	-1900	-3	-2600	-10